

CARTES DEL CANONGE JAUME COLLELL A LA PINTORA LLUÏSA VIDAL

RAMON ORDEIG I MATA

Recentment el Museu Episcopal de Vic ha vist enriquit el seu fons de manuscrits amb un plec de seixanta cartes autògrafes del canonge Jaume Collell i Bancells¹. Cinquanta-sis d'elles les havia adreçat a Lluïsa Vidal i Puig, altres tres a la seva mare, Mercè Puig i Buscó, i una altra al seu cunyat Felip Capdevila i Donato. Sembla prou oportú, en l'escaïença del 150è aniversari del naixement de Jaume Collell i en coincidència amb la publicació d'una biografia de Lluïsa Vidal², d'oferir uns extractes d'algunes d'aquestes cartes. Són interessants per conèixer les opinions del canonge sobre el món de l'art i sobre altres temes d'interès en el moment que escrivia, així com detalls de la seva salut, dels seus costums, dels seus viatges i de les seves afeccions. S'hi troben alhora dades d'interès sobre la pintora Lluïsa Vidal i la seva família, bona part d'elles aprofitades ja en la biografia esmentada.

La família Vidal-Puig acudí a estiuejar durant uns anys, fins a l'estiu de 1893, a la masia el Dacs, als afores de Vic, dins el terme municipal de Gurb. Allà fou on el canonge Collell conegué la jove Lluïsa Vidal, tal com recorda en algunes de les cartes (núms. 14 i 16). Vic era la ciutat natal de l'avi Puig. En efecte, Mercè Puig i Buscó era filla de Bernat Calbó Puig i Capdevila, prestigiós músic vigatà³. Aquest s'havia traslladat a viure a Barcelona l'any 1838 i allà es casà amb Susanna Buscó i Grün. D'aquest matrimoni nasqueren dos fills i tres filles, una de les quals, l'esmentada Mercè Puig i Buscó (Barcelona 1852-1926), es casà l'any 1873 amb Francesc Vidal i Jevellí (Barcelona 1848-1914), un molt reputat ebenista. Fruit del matrimoni de Francesc Vidal i Mercè Puig foren dotze fills.

1. La relació de parentiu amb la família Vidal-Laínez va fer que el plec de cartes arribés a les meves mans. D'acord amb l'esmentada família en vaig fer lliurament al museu vigatà, on ara es conserva, degudament enquadernat, al costat d'altres manuscrits i impresos del canonge Collell.

2. Murey RUDO, *Lluïsa Vidal, filla del modernisme*, Edicions La Campana, Barcelona, 1996.

3. Miquel S. SALARICH, *El mestre Bernat Calbó Puig i Capdevila (Vic 1818 - Barcelona 1880)*, dins «AUSA» XIII/120 (1988), ps. 75-79.

Lluïsa Vidal i Puig (Barcelona 1876-1918), la receptora de les cartes del canonge Collell, fou la segona d'aquella colla de germans. Després d'haver rebut una educació exquisida, més de la que es podria esperar d'una família benestant de la Barcelona de l'època, deguda a l'afecció artística del matrimoni Vidal-Puig i a l'estímul constant del pare, orientà les seves qualitats vers el conreu de la pintura. El seu mestre de dibuix fou el xilògraf Enric Gómez i els seus mestres de pintura foren Joan González i Arcadi Mas i Fontdevila, successivament. L'any 1892 anà amb el seu pare al Museo del Prado, on el seu director, Federico de Madrazo, l'autoritza a prendre notes dels quadres que volgués i a treure'n còpies. Les visites a altres museus i exposicions acabaren de completar la seva formació i anaren orientant el seu propi estil, molt influït per la pintura espanyola. Quan tenia quinze anys féu un retrat del seu pare, que resultà expressiu i vivaç, i als disset en pintà un altre d'un vell barbut, mostra ja d'una obra madura.

Fou per aquesta època que conegué el canonge Jaume Collell, llavors un sacerdot que depassava la quarantena. Collell se sentí captivat per aquella família de tantes qualitats artístiques i per aquella colla de germanes, les més grans, bé que tot just adolescents, que mostraven els seus dots musicals amb encantadors recitals casolans: «las noyas Vidal vestidetas de color clar, cantant y tocant» (núm. 15).

Inventari de les cartes

Les seixanta cartes conservades, totes autògrafes, abasten un període de poc més de vint anys: comencen el juny de 1894 i acaben l'octubre de 1914. Les tres més antigues, escrites l'any 1894, i una de l'any 1899 ho foren en castellà. Tres d'elles són les que el canonge adreçà a Mercè Puig de Vidal. En la primera, datada a la Puda de Montserrat el 14 de juny de 1894, fixa el dia i el lloc de la primera comunió del fill Frederic (nascut el 1882) i dóna consells de com se l'ha de preparar per al sagrament. En la segona, escrita a Vic el 5 de novembre del mateix any 1894, agraeix la carta de condol que li havia tramès arran de la mort del seu pare. En la tercera, escrita a Vic el 23 de setembre de 1899, la felicita amb motiu de la seva festa onomàstica.

La més antiga de les adreçades a Lluïsa Vidal, datada a la Puda de Montserrat el 28 d'agost de 1894, també fou escrita en castellà. Pel que diu en ella, segons que extractaré més avall, es dedueix que havien començat a cartejar-se en castellà i que fou Lluïsa Vidal qui, per acontentar el canonge, es passà al català. Totes les altres cartes foren escrites en la nostra llengua. Heus ací la relació de les cartes enviades a Lluïsa Vidal, amb els llocs on foren escrites i les dates corresponents:

La Puda de Montserrat, 28 d'agost de 1894.

Vic, 3 d'agost de 1895.

Vic, 31 de març de 1896.

Montserrat, 20 de juny de 1896.

La Puda de Montserrat, 26 d'agost de 1896.

Vic, 1 d'agost de 1897.

La Garriga, 27 d'octubre de 1897.

La Garriga, 22 de novembre de 1897.

La Garriga, 26 de desembre de 1897.
 La Garriga, 27 de desembre de 1897.
 La Garriga, 30 de desembre de 1897.
 La Garriga, 29 de gener de 1898.
 La Garriga, 11 de febrer de 1898.
 La Garriga, 13 de març de 1898.
 Vic, 8 d'abril de 1898.
 Vic, 19 d'abril de 1898.
 Vic, 22 de maig de 1898.
 Vic, 31 de maig de 1898.
 La Puda de Montserrat, 18 de juny de 1898.
 Vic, 28 de juliol de 1898.
 Vic, 29 de juliol de 1898.
 Vic, 23 d'agost de 1898.
 La Puda de Montserrat, 16 de setembre de 1898.
 Vic, 6 d'octubre de 1898.
 La Garriga, 27 d'octubre de 1898.
 La Garriga, 14 de novembre de 1898.
 La Garriga, 11 de febrer de 1899.
 Vic, 12 d'abril de 1899.
 Vic, 28 de maig de 1899.
 Vic, 7 de juliol de 1899.
 Vic, 24 d'agost de 1899.
 La Garriga, 26 de desembre de 1899.
 La Garriga, 3 de febrer de 1900.
 Vic, 11 de juny de 1900.
 Vic, 31 de març de 1901.
 Manresa, 1 de juny de 1901.
 Vic, 21 d'agost de 1901.
 La Garriga, 15 de gener de 1902.
 Vic, 1 d'agost de 1902.
 Vic, 24 d'agost de 1902.
 Vic, 6 de novembre de 1902.
 Vic, 21 d'abril de 1903.
 Caldes de Malavella, 6 de novembre de 1903.
 Vic, 14 de maig de 1904.
 Vic, 7 d'agost de 1904.
 Núria, 21 d'agost de 1904.
 Vic, 1 d'abril de 1905.
 Vic, 17 d'abril de 1905.
 Vic, 24 d'abril de 1905.
 Vic, 28 d'abril de 1905.
 Vic, 24 d'agost de 1905.
 Vic, 5 d'agost de 1906.
 Camprodon, 24 d'agost de 1911.
 La Garriga, 18 de gener de 1912.
 Vic, 24 d'agost de 1912.
 Vic, 21 d'octubre de 1914.

En les cartes enviades des de la Garriga entre els anys 1897-1902 hi ha imprès «Casa de Baños Termales - D. Antonio Blancafort y Sarrá - La Garriga» i una vista del balneari. També hi ha una vista del balneari i la inscripció «Establecimiento de Baños Jaime Soler - Caldas de Malavella» en el paper de la carta enviada des d'aquesta població el 6 de novembre de 1903. La carta enviada des de Núria és en realitat una postal amb la vista del santuari. Les cartes enviades des de Vic a partir de 1902 porten l'anagrama imprès «Pro aris et focis» envoltant els dibuixos de la creu i les quatre barres.

Entre les cartes n'hi ha una de dirigida a Felip Capdevila, cunyat de Lluïsa Vidal per haver-se casat amb la seva germana Frasquita pel maig de 1909. En la carta, datada a Vic el 23 de desembre de 1909, el canonge Collell es limita a demanar-li que lliuri la carta que li adjunta a Lluïsa «perque no sé quin es lo actual domicili de la familia Vidal». En el plec de cartes, però, no hi ha la carta esmentada.

La relació entre els dos personatges segons les cartes

L'estiu de 1894 la família Vidal-Puig no anà a estiuajar a Vic. Francesc Vidal havia decidit d'anar a Sitges, poble que havia conegut per mitjà d'Arcadi Mas i Fontdevila. Santiago Rusiñol hi havia organitzat l'any 1892 una primera festa modernista i aquell mateix estiu de 1894 instal·lava les seves col·leccions en el Cau Ferrat. Al canonge Collell no li plagué gaire el canvi de lloc d'estiuatge de la família Vidal, de la qual confessà que sentia enyorament en la primera de les cartes conservades que envià a Lluïsa, escrita el 28 d'agost d'aquell any (núm. 1).

L'estiu següent el canonge tornava a escriure-la per agrair-li la carta de felicitació tramesa en ocasió de la seva onomàstica, «acompanyada d'una bonica mostra del teu art» (núm. 2). I el 31 de març de 1896, després de confessar-li que «la impressió que'm causà la visita al teu niu d'artista fou molt forta y simpàtica», li demanava si enviaria res a l'Exposició General de Belles Arts i li deia que «si haguessem tingut lo retrato d'un cert canonge de Vich hauria estat bona ocasió per exhibirlo» (núm. 3). De fet, no participà en aquella exposició i el retrat del canonge Collell tardà encara un temps a ser una realitat, com veurem tot seguit.

En efecte, en una carta del 27 d'octubre de 1897 Collell comunicava a Lluïsa que esperava amb ànsia trobar-se «un poch mes aliviat» per poder anar a Barcelona i «posarme á tas ordes per la obra magna del retrato» (núm. 7). El següent 22 de novembre li parlava «de la ilusió que'm fa lo pensar que dintre alguns dias, si no sobrevé destorb, me tindràs en ton studio á servirte de modelo per un gran quadro que jo no dupto ha de sortirte be» i preveia poder-hi ser a primers de desembre (núm. 8). No fou així perquè l'11 de febrer de 1898 li expressava el desig de «poder passar al menos una quinzenada á Barcelona» i li preguntava: «¿serà bastant per ferme lo retrato?» (núm. 9). Finalment, a primers de març Lluïsa pogué començar el retrat. El dia 13, però, abans de tenir-lo acabat, el canonge li escrivia que havia hagut d'anar a la Garriga «per un assumpto urgent» i que al cap d'un parell de dies «me tindràs altra vegada frente á frente... per acabar lo retrato que ab tant bons auspícis has comensat» (núm. 10).

Fotografia del canonge Jaume Collell als 40 anys d'edat.

Lluïsa Vidal decidí d'exhibir el retrat del canonge Collell, junt amb altres dos, en la IV Exposició de Bellas Artes e Industrias Artísticas de Barcelona, inaugurada a primers d'abril d'aquell 1898. De fet, acabava de fer la seva primera exposició en el cafè d'Els Quatre Gats durant els primers mesos de l'any. El dia 8 d'abril el canonge l'escrivia i li contava que aquell mateix dia una colla d'alumnes de l'Escola d'Arts Aplicades de Barcelona que havien anat a visitar el museu vigatà l'havien reconegut de seguida tot dient: «aqueix senyor es lo del retrato de la Exposició»; i afegia que «aixó'm feu molta gracia, y proba que la teva obra es bona» (núm. 11). I encara en una carta del 19 d'abril li deia que «anyoro aquelles estonctes en lo taller, y a pesar del torment de la *posa* de la ma dreta, encara estich disposat á tornarhi quan vulgas» i que la seva madrastra, Francisca Domènec, «està tota intrigada per conexer la meva vera *effigies* pintada per la Lluïsa» (núm. 12). S'entén la referència a la *posa* de la mà dreta si es té en compte que en el retrat apareixia en actitud de predicar⁴.

Les deferències de la família Vidal envers el canonge Collell no provenien pas únicament de Lluïsa. Així Francesc Vidal, el pare, regalà al canonge un moble per al seu oratori. El 22 de maig de 1898 Collell informava a Lluïsa que «ha arribat la gran caixa, ab lo hermós moble que ja l'he estrenat en mon Oratori, ahont hi està molt be, y es ahont jo faig las meas devocions y las meas lecturas espirituals» i li demanava que digués al seu pare «que l'obsequi es digne d'ell» (núm. 13).

En una carta del 28 de maig de 1899 li deia: «¿No pensas preparar alguna cosa per la Exposició Universal de Paris? Quina ilusió'm faria que en aquell gran Certàmen internacional te donesses à conxer!» (núm. 21). I al cap d'un any, l'11 de juny de 1900, es lamentava: «Jo esperava que haurias enviat à Paris alguna cosa» (núm. 23). No envià res a París, però hi anà ella. En efecte, aquell mateix estiu de 1900 anà, amb els seus pares i les quatre germanes grans, a aquella magna Exposició Universal. La visita a la capital francesa fou per a ella una revelació de tot allò que encara li mancava assolir en el seu art pictòric i decidí que havia d'anar a París a passar una llarga temporada d'estudi i de treball.

No ho notificà al canonge fins que no hagué convençut el seu pare i ho tingué tot lligat per marxar. L'1 de juny de 1901 Collell, alarmat, contestava la carta en què li notificava «la resolució de ton pare y la teva propia decisió de anar à París», una ciutat que per a ell era «un mar alborotat de passions y un lloch de fascinació mundana» (núm. 25). Mentrestant, a primers d'aquell mateix mes de juny, ella s'instal·lava a París. Estiu enllà, el diumenge 11 d'agost, el canonge hagué d'anar a predicar a Pedralbes i ho aprofità per entrar a casa dels Vidal, al capdamunt del Passeig de Gràcia, «à demanar per una noya que, per mor de saber més de pintar, se n'es anada al extranger». Ho explicava a Lluïsa en una carta que el 21 d'agost li envià a l'adreça parisenca⁵ que li havia proporcionat la germana gran d'ella, Mercè. En aquesta carta li demanava: «¿Passaràs tot l'hivern à París?» (núm. 26).

Sí, la intenció era passar-hi tot l'hivern. Després de fer un viatge a Londres, on visità tots els museus, s'anà aclimatant a París i anà buscant els mestres i les esco-

4. M. RUDO, *Lluïsa Vidal*, p. 84.

5. Pensió Durand, al número 38 de la rue de la Chaussée d'Antin. (Vegeu M. RUDO, *Lluïsa Vidal*, p. 107.)

Autoretrat de Lluïsa Vidal.

les més adients per al seu aprenentatge. El 15 de gener de 1902 el canonge Collell es preocupava per la seva salut corporal i espiritual: «¿Estàs ben cuidada? Tens bon règim de vida? Lo mes important es la higiene moral, avuy tant descuidada». Reconeixia que «á la *Ville Lumiere* s'hi fa molt be y que es un empori de ciencias y d'arts», però la tornava a prevenir contra «la molície y la depravació de costums» (núm. 27).

L'estiu vingué a passar-lo amb la família, la qual estiuéjà aquell any en una casa llogada a la platja de Blanes. L'1 d'agost Collell li manifestava l'alegria de saber-la allà, amb la seva família, i li demanava: «¿Tornaràs à París, amigueta? Tinch molt desitx de veure lo que has guanyat frequentant los estudis dels grans mestres del art modern que passa una època de crisis» (núm. 28). Ho pogué veure aviat, abans del 6 de novembre, en què la tornà a escriure i li deia que havia rebut «molt bona impressió de la evolució que has fet á París, suavisant aquella especie de duresa espanyola que donavas á la teva pintura» (núm. 29).

Ella, lligada a Barcelona per circumstàncies familiars, no se n'havia tornat a París. L'octubre de 1903 exposà deu olis i dos dibuixos al saló principal de la Sala Parés. El dia 26 Collell anà a visitar l'exposició i la impressió que en tragué la comunicà a Lluïsa el 6 de novembre: «Feya goig de veras aquella filera de telas hàbilment col·locadas». Elogiava, a més, la crítica feta per Raimon Casellas i deia esperar el judici competent dels crítics de la revista «Pèl & Ploma» (núm. 31).

✪ No hi ha cap carta del període comprès entre el 5 d'agost de 1906 i el 24 d'agost de 1911. En aquesta data Collell escrivia a Lluïsa i començava amb una frase prou significativa: «¿Perquè hem d'estar tant temps sense comunicarnos?». Tot seguit s'excusava de no haver anat a fer-los cap visita en molt de temps, car durant un any i mig només havia anat a Barcelona en una ocasió, i li explicava que «me vaig fent vell, y cada dia me fa més peresa móurem de casa y particularment anar à la capital» (núm. 35). Per part d'ella tampoc estranya que no hi hagués hagut gaire temps ni ganes de mantenir correspondència si es té en compte la crisi que vivia la família. Arran del casament de dues germanes sense el consentiment del pare i, sobretot, de la mort el 1905 d'una altra de les germanes contagiada per la verola, contra la qual no s'havia vacunat per prohibició paterna, Francesc Vidal s'havia esfondrat físicament i mentalment. Havia arribat també la crisi econòmica familiar.

La correspondència continuà un cop renovada la comunicació el 1911. En dues cartes de 1912 Collell esmentava «l'àlbum» del bisbe Torras i Bages, en referència a l'exemplar de la pastoral *Dios y el César*, decorada per diferents artistes, que el clergat vigatà li regalà per la festa de Sant Josep d'aquell any. En la primera carta encoratjava la seva amiga pintora a prendre-hi part i en la segona li comunicava que els dos dibuixos que hi havia fet havien agradat a tothom (núms. 36 i 37).

L'última de les cartes conservades porta data del 21 d'octubre de 1914, vuit dies després d'haver ocorregut l'òbit de Francesc Vidal. En ella Collell explicava a Lluïsa que fins aquell dia no s'havia assabentat de la mort del seu pare, al qual «tenia en un gran concepte com a genial artista», i li enviava el seu sincer condol (núm. 38).

Lluïsa Vidal moriria al cap de quatre anys, el 16 d'octubre de 1918, afectada per l'epidèmia de grip. Tenia quaranta-dos anys. El vell canonge Collell, malgrat totes les seves xacres, la sobreviuria encara una colla d'anys car no traspassà fins l'1 de març 1932, complets els vuitanta-cinc anys d'edat.

Altres informacions d'interès en les cartes

El catalanisme del canonge Collell apareix ben explícit en algunes de les cartes. En la del 28 d'agost de 1894 expressava la seva satisfacció pel fet que Lluïsa li hagués escrit l'última carta en català i li anunciava que en endavant ell també li escriuria en aquesta llengua «pues aunque no soy un catalanista exclusivista, no obstante me gusta mas escribir mis cartas en catalán» (núm. 1). Del santuari de Montserrat en deia, en una carta escrita des d'allà l'any 1896, «niu de mon amor de sacerdot y de català» (núm. 4).

En diferents ocasions deixà traslluir aspectes de les seves tasques com a literat i periodista, amb els seus èxits i contratemps. Per exemple, l'obtenció de premis en certàmens poètics (núms. 7, 23 i 34) o la preparació de discursos (núms. 5 i 13) i obres literàries (núms. 21 i 34). L'11 de juny de 1900 suposava la Lluïsa assabentada «de que se m'havia format procés per un article que vaig publicar en 'La Veu de Catalunya' quan vingué'l Ministre de la Governació», en referència a l'incident per l'article que havia publicat el 10 de maig sota el títol de *I.N.R.I.* (núm. 23)⁶. El 24 d'agost de 1911, excusant-se de no haver anat a visitar durant molt de temps la família Vidal, es referia a «la feynada del Centenari den Balmes», celebrat l'any 1910⁷, i a la tasca de publicació de les actes del Congrés Internacional d'Apologètica⁸ (núm. 35).

Alguna vegada li relatà quelcom de la seva tasca de predicador arreu de Catalunya⁹. En una carta del 21 d'abril de 1903 li contava que «les últimes setmanes de Quaresma vaig fer excessos de predicació» i que en quinze dies havia predicat a Palamós, Figueres, Girona i Barcelona (núm. 30). En carta del 7 d'agost de 1904 li ofería el programa dels sermons previstos per a aquell mes: «he de anar lo dia 16 à Moyà, lo dia 21 à Nuria, y'l dia 24 à Igualada, per tornar desseguit à Vich hont he de fer lo sermó del teu patró Sant Lluís Rey de França lo dia 29, y'l sermó de Santa Rosa lo dia 30» (núm. 32). En altres cartes parlava de prèdiques fetes a Pedralbes (núm. 26) i a Camprodon (núm. 35).

El tema de la salut es troba present en moltes de les cartes. L'any 1887, de resultes d'una fatiga excessiva, Collell havia tingut una afecció nerviosa¹⁰. El 12 de març de 1888 havia caigut malalt de pulmonia i els metges li havien ordenat una llarga temporada de repòs¹¹. L'afecció nerviosa de 1887 se li havia manifestat

6. Vegeu J. ANGLADA, *El canonge Jaume Collell: el periodista, el catalanista*, Vic, 1983, ps. 29-30.

7. L. B. NADAL, *Crònica de les Festes del Centenari d'en Balmes*, Vic, 1911.

8. *Actas del Congreso Internacional de Apologética: Vich VIII-XI Septiembre MCMX*, Vic, 1911-1916.

9. Una relació molt completa de les dates i llocs on predicà des de 1873 fins al 1923 es troba dins J. COLLELL, *Efemèrides dels meus 50 anys de sacerdoti*, Vic, 1938.

10. J. JUNYENT, *Jaume Collell i Buncells: les campanyes patriòtico-religioses (1878-1888)*, Vic, 1990, p. 8.

11. J. COLLELL, *Efemèrides*, p. 67.

d'una manera més greu a primers de maig de 1889, de manera que els metges li ordenaren que fes repòs absolut i que deixés tot treball intel·lectual almenys durant tres anys¹². L'any 1890 deia tenir habituals atacs de fetge i continuava amb l'estat de depressió nerviosa¹³. La recuperació fou molt lenta. No estranya, doncs, que el 1897, tot i que passava ben just de la cinquantena, parlés de «mon cos esdernegat» (núm. 6) i que el 1898 digués que aniria a Sitges «si tingués un poch mes de forsas y no'm vegés tan apurat dels meus crònichs dolors del costat dret» (núm. 17). Bona part de les cartes que envià a Lluïsa Vidal les escriví en balnearis on passava temporades a la recerca d'alleujament per als seus mals: «á prendre las ayguas sulfurosas de La Puda que per mi han sigut tan salutíferas» (núm. 5), a «pendre una tanda de banys termals, per aliviar la part de reumatisme que també'm molesta» (núm. 8) o «ficat en lo departament que'n diuen lo vaporari» (núm. 14). I també a la recerca d'un clima millor que el de Vic, sobretot a la Garriga: «aquest clima de La Garriga cada dia'l trobo mes excelent» (núm. 9) o «respirant à plè pulmó los ayres saturats de fragancias sanitosas y virils com son los de las plantas boscanas» en els boscos dels voltants (núm. 20). En altres cartes escrivia sobre alguns tractaments que seguia, com ara «las meas remulladas Kneipp, un dia fredas l'altre dia calentas» (núm. 2) o «les aplicacions de electricitat» (núm. 12). El 22 de maig de 1898 deia que «may m'havia sentit ab una fecunditat intelectual tan poderosa, y si no fos pel cansanci que m'ocasiona podria passar horas y horas dictant» (núm. 13). El 6 de novembre de 1903 esmentava «las meas dolencias del fetje» (núm. 31). I el 18 de gener de 1912 contava que a últims de setembre de l'any anterior havia tingut «una grave enfermetat que'm tingué tres setmanes al llit, y de la flaqueza que'm deixà, encara no me'n so reforsat» (núm. 36)¹⁴.

En algunes cartes es troba informació sobre la relació de Jaume Collell amb diferents personatges o sobre l'opinió que li mereixien ells i les seves obres. En dues cartes dels anys 1902 i 1904 enviades a Blanes, on Lluïsa estiuejava, expressava la seva admiració per Joaquim Ruyra, «un escriptor de prosa catalana que jo'l poso en primera fila», a qui deia estimar molt «sense haverlo tractat» (núm. 28); del seu llibre *Marines i boscatges* deia que «es lo millor que s'ha escrit en prosa del temps modern à Catalunya» (núm. 32). En una carta de 1905 deia que Miquel Utrillo li havia presentat Isidre Nonell (núm. 33). Sobre les obres de l'ebenista Francesc Vidal, al qual ja hem dit que tenia per un «genial artista», deia que «seràn sempre mirades ab respecte com una nova orientació del art de la nostra terra» (núm. 38).

El retrat de Collell, el moble de Francesc Vidal i les cartes de Lluïsa Vidal

Hem vist que l'any 1898 Lluïsa Vidal pintà un retrat del canonge Collell en actitud de predicar. Sembla que aquell retrat fou regalat al canonge i que aquest el

12. J. COLLELL, *Efemèrides*, p. 70, i J. JUNYENT, *Jaume Collell i Bancells*, p. 8.

13. J. COLLELL, *Efemèrides*, ps. 71 i 73.

14. «Del 30 de Setembre fins al 19 de Octubre, molt malalt de resultes d'un colerín gravíssim» (J. COLLELL, *Efemèrides*, p. 125).

tenia a casa seva¹⁵. Què se'n féu després de la seva mort? La majordoma del canonge era Brígida Roca, a qui havia casat el 1908 amb Joan Armengou¹⁶. Aquest, en enviduar, es casà amb Filomena Cler, que actualment passa dels noranta anys d'edat. Consultada sobre el retrat, ha manifestat que no el recordava, però ha apuntat que devia portar-se a cremar al mig de la plaça Major, junt amb altres objectes religiosos del canonge, l'any 1936.

Pel que fa a «lo hermós moble» que Francesc Vidal regalà l'any 1898 al canonge Collell i que aquest col·locà «en mon Oratori, ahont hi està molt be, y es ahont jo faig las meas devocions y las meas lecturas espirituals» (núm. 13), ha de ser el «silló de braços» en què Miquel S. Salarich, escolà que fou del canonge durant molts anys, trobava assegut i resant el canonge cada dia a les set del matí, abans de la missa¹⁷. El canonge Collell visqué molts anys a la Casa Natalícia¹⁸ de sant Miquel dels Sants i llavors el seu oratori era l'instal·lat en la cambra on havia nascut el sant. En va marxar l'octubre de 1915 en què, per voler d'ell mateix, les religioses del Sagrat Cor prengueren possessió de la Casa Natalícia. Es va instal·lar primer en el segon pis del número 15 del carrer de la Riera i després en un pis de la Casa Masferrer, al davant del Temple Romà, on visqué fins a la seva mort. En una dependència d'aquest últim estatge va fer construir un petit altar per poder-hi dir la missa¹⁹. Hi féu dur també el moble esmentat? Què se n'ha pogut fer d'ell? Consultat el Dr. Miquel S. Salarich, només recorda que es tractava d'un bonic silló entapissat de groc, molt admirat per la seva mare.

Cal que deixem consignada, finalment, la pèrdua de les cartes enviades per Lluïsa Vidal al canonge Collell. Sabem que aquest guardava moltes de les cartes rebudes des de 1868 en grosses carpetes. A la seva mort passaren a mans de Joan Anglada i Vilardebò, que en donà notícia i oferí una llista dels grans personatges que havien escrit al canonge en un article que intitulà *L'arxiu del canonge Collell*²⁰. Com és de suposar, en la llista esmentada no hi consta pas el nom de Lluïsa Vidal, llavors ja preterida. Tot i això, és gairebé segur que devia haver guardat les cartes que li havia enviat la seva amiga pintora, junt amb els dibuixos que li havia regalat amb motiu de la seva onomàstica o en altres ocasions. Malauradament, però, tot aquell arxiu fou destruït al començament de la Guerra Civil quan un grup d'incontrolats assaltà la casa de la família Anglada, llançà al carrer de la Riera la calaixera que el contenia i cremà el contingut²¹. En aquella foguerada, doncs, degueren desaparèixer les confidències fetes per Lluïsa Vidal al seu amic vigatà.

* * *

15. M. RUDO, *Lluïsa Vidal*, p. 85.

16. J. COLLELL, *Efemèrides*, p. 115.

17. M. S. SALARICH, *Els meus records del Canonge Collell*, dins «Revista Vic» (5 juliol 1982).

18. J. COLLELL, *Efemèrides*, p. 134.

19. M. S. SALARICH, *Els meus records*.

20. Dins «Gazeta de Vich» (29 març 1935). Reproduït dins J. ANGLADA, *El canonge Jaume Collell*, ps. 69-71.

21. Vegeu «Presentació», dins J. ANGLADA, *El canonge Jaume Collell*, p. 10. i J. JUNYENT, *Jaume Collell i Bancells*, pp. 8-9.

A continuació ofereixo els textos, gairebé tots en extracte, de trenta-vuit de les cartes enviades pel canonge Collell a Lluïsa Vidal. Els he disposat per ordre cronològic i els he numerat per facilitar-ne l'esment. En la transcripció respecto escrupolosament l'ortografia, dono ressaltats en cursiva els mots que apareixen subratllats en les cartes i substitueixo les frases excloses per punts suspensius col·locats entre parèntesis.

1

La Puda de Montserrat, 28 Agosto de 1894.

Mi buena y querida Luisa:

(...) Estoy en este Balneario desde el día 25, y gracias á Dios en esos tres días no más ya experimento el alivio de otras veces (...). Pienso terminar la temporada el día 8 de Setiembre, y entonces iré á Barcelona y espero tener un largo rato de visita, porque de veras les anoro.

Esta palabra me recuerda que tu última carta estaba escrita en la lengua materna, lo cual me dió muchísimo gusto. Estaba muy bien escrita, y así deseo que continúes la correspondencia en la misma forma. Yo procuraré hacer lo mismo, no solo por cortesía, sino por gusto; pues aunque no soy un catalanista exclusivista, no obstante me gusta mas escribir mis cartas en catalán. (...)

Jaime Collell pbro.

2

Vich, 3 Agost 1895.

Molt apreciada Lluïsa:

(...) Molt te vaig agrahir la afectuosa carta lo dia del meu sant Patró, acompanyada d'una bonica mostra del teu art. Al descloure la carta, y trovarme ab aquella noble y dolcissima cara de la Verge, fou per mi una salutació molt placent (...).

La calor aquest any es duradera y seguideta; pero aquí ho passem d'allò millor; y mentres la gent de tó se'n van à las platjas del Cantàbrich, y'l burgès barceloní se sumergeix en eixa especie de caldo humà dels banys de mar, jo vaig fent tranquilament las mevas remulladas Kneipp, un dia fredas l'altre dia calentas, segons pertoca en lo tractament que ab tan bon resultat fins ara vaig seguint. (...)

Jaume Collell pvre.

3

Vich, 31 de Mars de 1896.

Molt apreciada Lluisa:

(...) Los ulls naturalment se n'han ressentit del fret y de la pols que alsa'l vent; y encara no m'he pogut acostumar á usar las ulleras. La vista la tinch un poch millor, pero no per poderla fer treballar com abans. (...)

La impressió que'm causà la visita al teu niu d'artista fou molt forta y simpàtica. No t'has d'impacientar; tu aniràs molt lluny, si vas á poch á poch, *Festina lente*, diu un adagi llatí, y aquesta ha de ser la teva divisa. (...)

¿Enviaràs res á la pròxima Exposició General de Bellas Arts? Si haguéssim tingut lo retrato d'un cert canonge de Vich, hauria estat bona ocasió per exhibirlo al costat de alguna senyora *aporcelanada* den Masriera¹, ó d'un borrarxo den Graner². (...)

Jaume Collell pvre.

1. Francese Masriera i Manovens (Barcelona 1842-1902).
2. Lluis Graner i Arruff (Barcelona 1863-1929).

4

Montserrat, Juny 20 del 96.

Molt apreciada Lluisa:

Estich en dupte de si celebras la teva festa per Sant Lluís Gonzaga ó per lo Rey de França (...).

Trobantme á La Puda de Montserrat prenent las ayguas, me'n so puyat à passar la festa aquí dalt en aquest niu de mon amor de sacerdot y de català, y cada vegada que hi vinch sento mes la intensa poesia de la montanya y de la historia que en sas penyas está incrustada com l'herba y la molsa que las festoneja. Be mereix la Verge y'l seu marvellós palau de Montserrat lo apelatiu de Perla de Catalunya. (...)

M'acaban de dir que vindrà en Gigout' á estrenar l'orgue nou que ha fet aquí l'Amezua. Me plaurà de sentir un músich tan famós com lo organista parisiench. (...)

Jaume Collell pvre.

1. Eugene Gigout (Nancy 1844 - París 1925).

5

La Puda de Montserrat, 26 de Agost 1896.

Estimada Lluïsa:

(...) Altra vegada me'n he vingut en est recó del Llobregat á prendre las ayguas sulfurosas de La Puda que per mi han sigut tan salutíferas, y penso passarhi aquí una quinzanada per tornarmen desseguit cap á Vich y preparar la maleta per fer una anada al extrem de Italia, á Trento, hont he de pronunciar un discurs á ultims de Setembre¹. (...)

Jaume Collell pvre.

1. Al Primer Congrés Antimassònic Internacional, celebrat a Trento.

6

Vich, 1 de Agost de 1897.

Estimada Lluïsa:

(...) Passí lo dia del meu sant bastant feliçment, pero molt agitat ab motiu de assistir á una festa inaugural de un Colegi d'orfens à Sant Julià de Vilatorca; y com jo tinch la sort ó la desgracia de que may puch anar en lloch fer lo paper de simple espectador, me tocá mourem y brindar y declamar versos, com sí ja no portés cinquanta anys á sobre, que si en mon cor no hi han influït per res, sobre mon cos esdernegat comensan á serme bastant feixuchs. (...)

Jaume Collell pvre.

7

La Garriga, 27 de Octubre de 1897.

Estimada Lluïsa:

(...) y cregas que espero ab ànsia'l dia en que trobantme un poch mes aliviat, podré anar a Barcelona y posarme á tas ordes per la obra magna del retrato.

Tinch la satisfacció de dirte que aquella poesia que'us volia llegir l'altre dia, ha obtingut un premi en lo Certamen de la Associació Literaria de Gerona. Se titula *L'Últim Perantón*¹ y'm sembla que te agradará. (...)

Jaume Collell pvre.

1. *L'últim Peranton*, Impremta Anglada, Vic, 1897. També dins «La Veu del Montserrat» XXI/32 (13 agost 1898).

8

La Garriga, 22 de Novembre de 1897.

Molt apreciada Lluïsa:

(...) Ara'l metge me fa pendre una tanda de banys termals, per aliviar la part de reumatisme que també'm molesta. També't molestaria a tu, cara amiga, si seguís parlante de mos mals. Preferexo parlar d'altra cosa, y es de la ilusió que'm fa lo pensar que dintre alguns dias, si no sobrevé destorb, me tindràs en ton *studio* á servirte de modelo per un gran quadro que jo no dupto ha de sortirte be. Amaneix los pinzells, puix jo desitjo ser á Barcelona á primers de Desembre. (...) Una estona de taller cada matí, y després de dinar algun rato per fer investigacions en l'Arxiu y Biblioteca que'm convé, no per la salut, sino per una obra que voldria acabar aquest hivern. (...)

Jaume Collell pvre.

9

La Garriga, 11 Febrer 1898.

Apreciada Lluïsa:

(...) Aquest clima de La Garriga cada dia'l trobo mes excelent, y no penso mourem fins que'm trobi mes reforsat y menos adolorit. Molt desitjo poder passar al menos una quinzenada á Barcelona. ¿Serà bastant per ferme lo retrato? Digas á la teva tia Puig, si s'ha recordat de demanar á la seva mamà', si efectivament á Alsàcia, per la part de Strasburg, hi ha un poble que s'anomeni Erlotz. (...)

Jaume Collell pvre.

1. Susanna Buscó i Grilen (Than, Alsàcia, 1824 - Barcelona 1901).

10

La Garriga, 13 Mars 1898¹.

Amiga Lluïsa:

Per un assumpto urgent, avuy en lo mes fort de la pluja he hagut de sortir de Barcelona y venirmen á La Garriga. Penso poder despatxar ab un parell de dias, aixis es que'l dimecres ó lo mes tart lo dijous me tindràs altra vegada *frente á frente*. Sento moltíssim la contrarietat que això puga causarte, que jo procuraré

ressarcirte de ella fent molta bondat després per acabar lo retrato que ab tant bons auspícis has comensat.

Recados à tots y no frissis.

Servidor obligat y amich fiel

Jaume Collell pvre.

1. Situat al capdavall, després de la firma.

11

Vich, 8 Abril 1898.

Molt estimada Lluïsa:

Avuy han vingut á visitar lo Museu Diocessà lo Sr. Pascó¹ ab vint alumnos de la seva escola de Arts aplicadas á la Industria, y per satisfacció teva he de dirte que al véurem en lo Palacio del Bisbe, alguns d'ells y sobre tot unas alumnas digueren desseguida: «aqueix senyor es lo del retrato de la Exposició»². Aixó'm feu molta gracia, y proba que la teva obra es bona. (...)

Jo seguesch sense novetat particular, fent la vida mes tranquila que pots imaginar-te, y que cada dia me'n vaig enamorant més y més. La felicitat es un mateix que se l'ha de fer; y'l secret consisteix, á més del testimoni de la bona conciencia, en refrenar los desitxs y cuntentarse de lo present, amar lo treball y pendre las cosas tal com venen. Ja sabs tú quan desitjo veuret á tu contenta y feliç. (...)

Me causà tristesa trobar al teu pare tan preocupat ab l'estat de cosas present que porta camí de apitjorarse³. Lo malestar es general, pero convé tenir calma y serenitat en las circunstancias dificils, aixis de la vida individual com en la vida colectiva ó nacional. *En estos moments es quan més convé alsar la mirada á un mon superior.* (...)

Jaume Collell pvre.

1. Josep Pascó i Mensa (Sant Feliu de Llobregat 1855 - Barcelona 1910).
2. «IV Exposición de Bellas Artes e Industrias Artísticas de Barcelona» (abril de 1898). Lluïsa Vidal hi fou guardonada amb menció honorífica.
3. S'ha de referir a la crisi generada per la Guerra de Cuba. El 20 d'abril de 1898 el govern de Washington presentaria l'ultimàtum al de Madrid.

12

Vich, 19 de Abril 1898¹.

S^{na} Dª Lluïsa Vidal.

Amiga molt estimada:

(...) Respecte à salut, tinch la satisfacció de dirte que dura encara lo bon efecte de les aplicacions de electricitat, y'm sento molt millorat y animós com feya anys no m'hi havia sentit. Si be que algun tant insegura y capritxosa, tenim ja la Primavera escampant arreu flors y verdor, de modo que'l petit jardí de casa dona gust de veure². Lo rossinyol ja hi ha comparagut, y encara que timidament, comença à assajar les seves hermoses refiledes. (...)

Anyoro aquelles estonetes en lo taller, y a pesar del torment de la *posa* de la ma dreta, encara estich disposat á tornarhi quan vulgas. (...)

La Francisca³ esta molt millorada de salut, y vos saluda, y està tota intrigada per conxer la meva *vera effigies* pintada per la Lluïsa. (...)

Jaume Collell pvre.

1. Situat al capdavall, després de la firma.
2. En la carta del 12 d'abril de 1899 parla «del petit jardí de Sant Miquel». El canonge Collell vivia en aquesta època a la casa natalícia de sant Miquel dels Sants (Vegeu MIQUEL S. SALARICH, *Els meus records del Canonge Collell*, dins «Revista Vic», 1982).
3. Francisca Domènec, madrastra del canonge Collell.

13

Vich, 22 de Maig de 1898¹.

Estimada Lluïsa:

(...) Ha arribat la gran caixa, ab lo hermós moble que ja l'he estrenat avuy en mon Oratori, ahont hi està molt be, y es ahont jo faig las meas devocions y las meas lecturas espirituals. Digali al teu bon Papà que l'obsequi es digne d'ell, pero que no'l merexia. Li'n dono las mes afectuosas gracias, y voldria saber trobar una forma de amable correspondencia. La més obvia y mes natural seria pagar lo seu cost, y això t'ho dich perque se que tú no te'n ofendràs. (...)

Precisament may m'havia sentit ab una fecunditat intelectual tan poderosa, y si no fos pel cansanci que m'ocasiona podria passar horas y horas dictant. Tinch alguna obreta nova al teler, que ja te la mostraré quan estiga llesta.

Ara estich escrivint lo discurs del Aguiló que l'hauré de llegir al Ateneu de Barcelona, lo dia 6 de Juny, es dir de aquí à quinze dias². Aleshores dedicaré una estona á la Exposició, y si fos possible m'agradaria d'anarhi un dematí ab tú, perque'm servisças de *guia* intelligent. ¿Com està'l Papà? Està mes calmat y

menos pessimista? En circumstancias adversas com las que atravessam convé molt pensar allò que diu la gent catalana: *No hem pas mudat d'amo*, es dir que sempre es lo mateix Deu lo qui'ns governa. (...)

Jaume Collell pvre.

1. Situat al capdavall, després de la firma.
2. D. Marian Aguiló. *Discurs llegit en l'Ateneu Barcelonès al 6 de Juny de 1898*, La Renaixensa, Barcelona 1899.

14

La Puda de Montserrat, 18 Juny 1898.

Estimada Lluisa:

(...) Ahir ficat en lo departament que'n diuen lo vaporari, un senyor que als estius va á Sitjes y'm digué que era cunyat den Mas y Fondevila' me parlá de vosaltres y de tu molt en particular, alabant lo retrato del capellà. Vaig veyent ab gust que la opinió general t'es molt favorable, sobre tot per lo que has sabut interpretar la meva característica actitud de *causeur*. Jo tot m'alegro y m'estufo quan sento elogis de la meva pintora.

Me alegro de que'l Pupà s'hage determinat de passar una temporada á Sitjes, si be crech que á tots vos faria mes be lo clima del interior, segons en quin punt. Lo pobre senyor Vila està frenètic perque no li surten llogaters per la casa del Dachs. Y això que, a mes de la casa vella que ja conexeu, ha fet construir al peu mateix de l'era un *chalet* que no he vist, pero suposo que deu ser una torradora d'istiu. El *lago* segueix essent tranquila habitació de granotas. (...)

Jaume Collell pvre.

1. Arcadi Mas i Fontdevila (Barcelona 1852 - Sitges 1934). Pintor.

15

Vich, 28 Juliol de 1898.

S^{na} Dª Lluisa Vidal.

Estimadissima amiga:

Hauria passat pena si m'hagués faltat carta teva lo dia de Sant Jaume. Me he acostumat ja tant ab la idea de que, encara que separats per la distancia, estem units pel pensament, que si en certs días me trobés sense lletra teva, creuria que comensas á oblidarme. Potser vindrà temps que ja ho faràs; jo m'aniré fent vell, tu aniràs seguint lo aspre camí de la vida, buscant ab qui compartir de prop les penes y les alegries, y aleshores aquest pobre capellà quedarà com amagat en la boyra de una vaga reminiscencia. Seré profeta? (...)

Molt de gust tindria en passar alguna vetllada á la Ribera¹, pero me tinch de accontentar ab una voladeta del pensament, y representarme ab la imaginació las noyas Vidal vestidetas de color clar, cantant y tocant, fent la delicia dels Sitjetans que s'agrupan al passeig devant de la vostra casa. (...)

Jaume Collell pvre.

1. El passeig de la Ribera, a Sitges, on hi havia la casa d'estiueig de la família Vidal.

16

Vich, 29 Juliol 1898.

Estimada Lluïsa:

(...) Aquí tenim un temps excel·lent, y'ls passeigs per la Plana son deliciosos. Ara acaban de segar lo blat, y per cert que quasi no hi ha memoria d'una cullita com la de aquest any. Això fa que la gent està un xich mes animada, y li compensa la tristesa que donan los fets desgraciats de la malehida guerra; de la qual l'Espanya no'n traurà'l profit d'escarmentar y esmenarse de sos errors y de sos defectes. (...)

Pero si vaig anar al Dachs fou per lo gust de recordar que allí férem la nostra concixensa y comensàrem una amistat que esperò serà eterna. (...)

Jaume Collell pvre.

17

Vich, 23 Agost de 1898¹.

Estimadíssima Lluïsa:

(...) Jo en esperit vos acompanyo sempre en vostres passeigs y en vostres tertulias riberencas, y cregas, amiga, que si tingués un poch mes de forsas y no'm vegés tan apurat dels meus crònichs dolors del costat dret, demà'm plantava à Sitjes de sorpresa, y'm presentava en la *Casa de la bellesa y del art* en aquella casa de la Ribera que jo coneguí molt bruta y de mal olor quan la habitava un cert artista, y que ara deu ser un niu de pulcritut y d'hermosura. (...)

Jaume Collell pvre.

1. Situat al capdavall, després de la firma.

18

Vich, 6 Octubre 1898.

Estimada Lluisa:

(...) Me ha satisfet molt lo que'm dius de las tevas obras, y en particular del retrato del magistrat Martino¹, à qui conech de vista. No dupto que en la especialitat de retratos arribaràs a ser la *cap-d'ala* de la nostra terra, puix a mes de la semblança de la fesomia sabràs donarhi aquell caracter que forma l'ànima d'un bon retrato. Avant sempre! *ars longa, vita brevis*, diu lo proverbi llati, y això ha de ser un esperó per no desmayar may en lo camí que has emprès. (...)

Jaume Collell pvre.

1. Marcelino Martino, jutge a Barcelona.

19

La Garriga, 14 de Novembre de 1898.

Molt estimada Lluisa:

(...) T'he de dar la enhorabona mes complerta pel retrato den Martino. Es sens dupte lo millor que has fet. Aquella testa està tractada ab un vigor d'artista consumat, y no dupto que quan l'exposes al públich, cridarà poderosament la atenció, y merexerà elogis de tothom. Tu vas guanyant, y jo me'n alegro en lo mes intim de la meva ànima. Desitjo tant que pugas veure realisats los teus ideals de artista, que à cada pas que donas cap à la perfecció me fa augurar nous triumfos. (...)

Jaume Collell pvre.

20

La Garriga, 11 Febrer 1899¹.

Estimada Lluisa:

(...) Si vegesses Lluisa las horas que hi passo tot sol en mitx dels boschs dels voltants, ara resant, ara fantasiant, y respirant à plè pulmó los ayres saturats de fragancias sanitosas y virils com son los de las plantas boscanas!

No se com agrahir á Nostre Senyor lo benefici que m'ha fet de dar-me un xich de instint de poeta per sentir fundament lo lllenguatge secret é inefable de la naturalesa que sempre parla al ànima sense fatigarla, ans be regenerantli las forsas que'l refrech de la vida social li malgasta. (...)

Jaume Collell pvre.

1. Situat al capdavall, després de la firma.

21

Vich, 28 Maig 1899.

S^{ra} Dª Lluïsa Vidal.

Estimada amigueta:

(...) ¿No pensas preparar alguna cosa per la Exposició Universal de Paris? Quina ilusió'm faria que en aquell gran Certàmen internacional te donesses à conèxer! Si Deu me dona salut y forses enguany, tinch ganas de tenir llesta per aquell temps una obra literaria que la publicaria en francès abans que en espanyol. (...)

Jaume Collell pvre.

22

La Garriga, 3 de Febrer de 1900.

Molt bona amiga Lluïsa:

(...) He vist ab gran satisfacció lo be que parlan los periòdichs dels teus treballs exposats à can Parés¹, fent especials elogis de un retrato. Sia la mes cordial enhorabona per la pintora que be mereix abastar lo ram de llorer per la seva indomable constancia y per la seva gran fé en l'art. Avant y sempre avant! *Excelsior!* aquest ha de ser el lema de tot artista, com ho ha de ser de tot home racional que ha de buscar sempre la perfecció. (...)

Jaume Collell pvre.

1. «XVI Exposición de Bellas Artes Extraordinaria», celebrada a la Sala Parés (gener 1900).

23

Vich, 11 Juny 1900.

S^{ra} Dª Lluïsa Vidal.

Amiga benvolguda:

(...) Suposo t'hauràs enterat de que se m'havia format procés per un article que vaig publicar en «La Veu de Catalunya» quan vingué'l Ministre de la Governació¹. Lo dijous passat vaig anar à prestar declaració davant del jutje del Districte del Parch; pero crech que tot serà bona aygua. (...)

Als Jochs Florals me donaren aquest any un *accessit* per una poesia que ja te la faré conèixer². Me alegrà molt que poguesses vendre'l quadro de la *nena de la ginestera*. Jo esperava que haurias enviat à París alguna cosa. (...)

Jaume Collell pvre.

1. *I.N.R.I.*, dins «La Veu de Catalunya» (Barcelona), núm. 489 (10 maig 1900).
2. *La poesia premiada portava el títol de Pulimpest.*

24

Vich, 31 de Mars 1901.

Sta Dª Lluisa Vidal.

Estimada amiga:

(...) He estat à Barcelona molt poch aqueix hivern, y aquest poch fou per la trista ocasió de la mort del Sr. Bisbe Morgades¹. (...)

Veuré ab molt gust las tevas obras que m'anuncias quan las exposes à ca'n Parés. ¿Serà pel mes de Maig? (...)

Jaume Collell pvre.

1. El bisbe Josep Morgades morí el 8 de gener de 1901. Les exèquies tingueren lloc el dia 11.

25

Manresa, 1 de Juny de 1901.

Estimada Lluisa:

M'ha dexat espantat la teva darrera carta, en que'm notificas la resolució de ton pare y la teva propia decisió, de anar à París à passar una llarga temporada d'estudi y de treball. Jo comprench, (y so'l primer de aplaudir tot esforç que signifie elevació) que per ser alguna cosa en l'art de la pintura es precís veure'ls grans mestres, y respirar l'ambient d'una ciutat com la capital de França; pero m'ha dat una gran estreta de cor, el pensar que va à fer la meva amigueta Lluisa, tota sola ab son àngel de la guarda, en mitx del vertiginós moviment d'exa ciutat, que es un mar alborotat de passions y un lloch de fascinació mundana. Ara conech que t'estimo molt, perque no estaré tranquil fins que hages sortit triumfant de la proba. (...)

Escríume aviat, per saber com te proba la nova vida d'artista parisién. *Prenez garde!* (...)

Jaume Collell pvre.

26

Vich, 21 Agost 1901¹.

Estimada Lluïsa:

Diumenge, dia 11 de aquest mes, tot anant à Pedralbes à predicar, me vaig aturar un moment al cap-de-munt del Passeig de Gracia, y allí entrí en una casa que jo m'estimo à demanar per una noya que, per mor de saber més de pintar, se n'es anada al extranger. Allí'm donaren bones noticies d'ella, y fins la Mercè me donà un sobrescrit per l'adreça. (...)

Me llegiren una carta teva en que contavas les impressions teves en exa gran Metròpoli. ¡Quan m'agradaria acompanyarte! ¿Passaràs tot l'hivern vinent à París? (...)

Jaume Collell pvre.

1. Situat al capdavall, després de la firma.

27

La Garriga, 15 de Janer de 1902.

Amiga Lluïsa:

(...) ¿Estàs ben cuidada? Tens bon règimen de vida? Lo mes important es la higieñe moral, avuy tant descuidada. May la gent havia anat tan ben vestida y perfumada com ara; pero may hi havia hagut tanta podridura per dins. Lo pobre Ruskin¹ deya: «en l'or de la Edat Mitja hi havia moltes tacas de sanch; pero en l'or de la nostra època hi ha moltes tacas de fanch». Ni un esquitx de aqueix llot de la vida moderna voldria que t'entrés al cor, y que tornesses de París ab l'ànima pura y serena. Encara que no he estat may en exa capital, me la figuro y represento tan al viu com la matexa Barcelona que conech de tants anys; y si be'm consta que á la *Ville Lumiere* s'hi fa molt be y que es un empori de ciencias y d'arts y un veritable *foyer* d'activitat intelectual, també es cert que la molície y la depravació de costums trascendeix á tots los ordes socials, y produheix una atmòsfera moral que al mes ben previngut insensiblement l'enerva y de vegadas lo trastoca. (...)

Jaume Collell pvre.

1. John Ruskin (Londres 1819 - Brantwood 1900).

28

Vich, 1 de Agost de 1902.

Molt amada Lluïsa:

(...) Me so alegrat molt de que hages vingut à passar la estiuada ab la teva familia y en un poble tan hermós com es aqueix de Blanes, tan apropet de la hermosa Lloret y de la típica Tossa, excursions que't recomano. A tots vos desitjo que'us probi la estada à Blanes, y'us envejo lo poder remullar la pell en les aygues fresques y sanitoses del mar llatí. No es que jo no pugués també ferho; pero anys ha que no m'han permès los metjes ficarme al mar, y ara com ara he de contentarme ab los meus *lavados Kneipp* ab aygua del pou ben fresca y un grapat de sal. (...)

¿Tornaràs à París, amigueta? Tinch molt desitx de veure lo que has guanyat frequentant los estudis dels grans mestres del art modern que passa una època de crisis. (...)

Es fill de Blanes un escriptor de prosa catalana que jo'l poso en primera fila: se diu Ruyra¹, y no'l conech personalment; pero me l'estimo molt sense haverlo tractat. Si per casualitat fesses à Blanes la seva conexensa, dónali un feix de recados del capellà de Vich. (...)

*Mossen Jaume

1. Joaquim Ruyra i Oms (Girona 1858 - Barcelona 1939). No era fill de Blanes, però hi tingué residència des de la seva infantesa.

29

Vich, 6 de Novembre 1902.

A Lluïsa Vidal.

Estimada amiga:

(...) Vaig rebre molt bona impressió de la evolució que has fet á París, suavisant aquella especie de duresa espanyola que donavas á la teva pintura. He vist que has prés un *elan* que espero te portarà molt lluny. (...)

Jaume Collell pyre.

30

Vich, 21 Abril 1903¹.

Amiga Lluïsa:

(...) Jo de salut estich res mes que regular; y es per culpa meva puix les últimes setmanes de Quaresma vaig fer excessos de predicació. Figúrat que la setmana dels Dolors, vaig fer un Septenari à Palamós, lo Diumenge dels Rams al vespre un sermó gros à Figueras, l'endemà Dilluns Sant un altre à la Catedral de Girona, y à la tarde del Divendres Sant les *Set Paraules* als Josepets de Gracia. Exint de la trona me'n aní à descansar, y l'endemà al primer tren del matí, tornada à Vich. Naturalment la salut se n'ha ressentit bon xich; y per altra part se m'hi ha anyadit la pena de veure molt malalta à la Francisca, la meva madrastra. Los dolors la tenen molt mal parada, y ella tan activa se migra veyent que per falta de forsas y per mala vista que te, no pot fer la feyneta de casa. (...)

Jaume Collell pvre.

1. Situat al capdavall, després de la firma.

31

Caldas de Malavella, 6 de Novembre de 1903.

Estimada Lluïsa:

Ja veus las meas dolencias del fetje ahont m'han fet venir á las darrerias de la temporada. Pero com lo dilluns, dia 26 del passat, me trobava a Barcelona, vaig anar à ca'n Parés à veure la teva Exposició. Feya goig de veras aquella filera de telas hàbilment col·locadas, en lo que s'hi veyia la entera direcció del teu papà. Pero ¿perquè no hi posareu la *puntayre* de Blanes? A mi aquell quadro m'agrada molt. He vist lo que han dit els diaris, y en Casellas¹ es qui mes càrrech s'ha fet del teu mèrit. Te dono la enhorabona, y espero veure lo que farán els de *Pel* y *Ploma*² que son jutjes competents.

Quan nos vejam, jo't diré la impressió general que m'ha causat lo que'n podriam dir la segona *maniére* que has portat de París. Crech que ara haurias de anar á passar una temporada á Madrid per saturarte en aquell incomparable Museu de la vella escola espanyola. Lo teu temperament s'hi adapta a maravella. (...)

Jaume Collell pvre.

1. Raimon Casellas i Dou (Barcelona 1855 - Sant Joan de les Abadesses 1910). Publicà una crítica de l'exposició de Lluïsa Vidal dins «La Veü de Catalunya».
2. «Pel & Ploma», publicació artística apareguda a Barcelona entre el juny de 1899 i el desembre de 1903.

32

Vich, 7 de Agost de 1904.

A Lluïsa Vidal.

Estimada amiga:

(...) Estich molt ocupat en la predicació, y aquest mes sols, he de anar lo dia 16 à Moyà, lo dia 21 à Nuria, y'l dia 24 à Igualada, per tornar desseguit à Vich hont he de fer lo sermó del teu patró Sant Lluís Rey de França lo dia 29, y'l sermó de Santa Rosa lo dia 30. Ja veus quin programa: veurém si la salut me permet complir-lo. (...)

Si vols venir à Nuria, t'hi convido. Jo penso marxar de Vich lo divendres, dia 19, à la tarde. Hi haurà romeria de aquella gent montanyesa, tant del vessant espanyol com del vessant francès dels Pirineus.

En eixa població¹, de la qual crech que n'es fill, hi viu lo notabilíssim escriptor D. Joaquim Ruyra. Lo llibre que ultimament ha publicat de *Marines y Boscatges* es lo millor que s'ha escrit en prosa del temps modern à Catalunya. Té un vigor de descripció extraordinari. Fesme'l favor de entregarli la adjunta tarjeta.

(...)

Jaume Collell pyre.

1. Blanes, on Lluïsa Vidal estiejava.

33

Vich, 1 de abril de 1905¹.

Estimada Lluïsa:

(...) L'altre dia vaig veure l'Utrillo² que'm presentà à n'en Nonell³, fentme à saber que aquest ha obtingut un èxit à la *Ville Lumière* ab una col·lecció de estudis de gitanas. Ara están de moda aquestas morenas escabelladas. (...)

Jaume Collell pyre.

1. Situat al capdavall, després de la firma.
2. Miquel Utrillo i Morlius (Barcelona 1862 - Sitges 1934).
3. Isidre Nonell i Monturiol (Barcelona 1873-1911).

34

Vich, 5 de Agost de 1906¹.

Molt estimada Lluïsa:

(...) La composició que enguany me premiaren als Jochs Florals son uns humils *goigs* de un Sant nou², fill de la nostra terra y del qual ara estich escrivint la vida³. Quan sian impresos ja te'ls enviaré. (...)

Jaume Collell pvre.

1. Situat al capdavall, després de la firma.
2. *Goigs al benaurat Pere Almató*.
3. *Vida y Martiri del B. Pere Almató*, Impremta Anglada, Vic, 1906.

35

Camprodon, 24 de Agost de 1911.

S^{ra} Dª Lluïsa Vidal.

Molt benvolguda amiga:

¿Perquè hem d'estar tant temps sense comunicarnos? A Barcelona en un any y mitx hi so estat no mes que un dia per un casament; y per això no has d'extranyar que no hage anat á fervos una visita. Me vaig fent vell, y cada dia me fa més peresa móurem de casa y particularment anar à la capital ahont hi sento una gran fatiga mes moral que fisica. A més hi ha que he passat un parell d'anys de molt treball personalissim que no'm permetia móurem de Vich, y encara dura per mi la feynada del Centenari den Balmes ab la publicació que ja tinch molt avensada dels dos tomos del Congrès Internacional de Apologètica. (...)

He vingut à esta vila pirenaica à predicar un Triduo, y al mateix temps referme un poch de les calors fortissimes de aquest estiu que ara últimament me havian deixat molt aplanat. (...)

Jaume Collell pvre.

36

La Garriga, 18 de Janer de 1912.

Molt apreciada Lluïsa:

(...) A últims de Setembre vaig tenir una grave enfermetat que'm tingué tres setmanes al llit, y de la flaqueza que'm deixà, encara no me'n so reforsat. So ja vell, y ja sabs que dihem en català: *caldera vella bony ó forat*. (...)

Es veritat lo que t'han dit d'un Album que'l clero de Vich regala al Bisbe. Es un exemplar en paper japonés d'una pastoral, en quals marges hi anirà il·lustra-

cions¹. Per lo tant faràs molt be de veure a n'en Joan Llimona², y demanarli que't deixe un full per posarhi la teva firma d'artista. Jo me'n alegraré moltíssim de que hi prengues part. (...)

Jaume Collell pyre.

1. *Dios y el César*. L'exemplar es guarda avui al Museu Episcopal de Vic.
2. Joan Llimona i Bruguera (Barcelona 1860-1926).

37

Vich, 24 Agost 1912.

Molt apreciada Lluïsa:

(...) ¿Com te va l'art? Tens forsa deixebles a la Academia¹? Los teus dibuixos en l'Album del Sr Bisbe agradaren à tothom². (...)

Jaume Collell pyre.

1. Acadèmia que Lluïsa Vidal instal·là l'any 1911, després de la mort d'Isidre Nonell, en l'estudi que aquest tenia al carrer Major de Gràcia.

2. L'àlbum, esmentat en la carta anterior, fou regalat al bisbe Josep Torras i Bages la diada de Sant Josep de 1912. Vegeu *L'homenatge al prelat*, dins «Gazeta Montanyesa» (Vic) núm. 717 (21 març 1912). Dues pàgines foren il·lustrades per Lluïsa Vidal.

38

Vich, 21 de Octubre 1914.

Molt apreciada Lluïsa:

Fins avuy, tot obrint un número de la «Il·lustració Catalana» no m'he enterat de la mort del teu estimat pare¹. No vull passar aquesta nit sense enviarte los meus sentiments de sincer condol que trametràs a la afligida mare y a tots los germans. (...)

No necessito dirte que prenc una part principal en la vostra pena, puix a més de considerarlo a D. Francisco com un lleal amich, lo tenia en un gran concepte com a genial artista, dotat de una sensibilitat exquisita que's traduhia en obres d'un gust verament refinat que a Catalunya seràn sempre mirades ab respecte com una nova orientació del art de la nostra terra.

Tu que d'ell has heretat un cayre de l'obra artística, portaràs noblement son recort y son nom. (...)

Jaume Collell pyre.

1. Francesc Vidal i Jevellí morí el 13 d'octubre de 1914.